

Štit — Djevojka ošišane kose

PREVODIOČEVA NAPOMENA

Oba su prijevoda načinjena prema Sandbachovu izdanju (*Menandri reliquiae selectae*, Oxford, 1972) uz pomoć komentara Gommea i Sandbacha (*Menander, A commentary*, Oxford 1973) te, u slučaju *Štita*, uz konzultaciju izašlog sveska Arnottova izdanja (*Menander I*, Cambridge, Mass., London, 1979). Vjerojatni sadržaj većih lakuna tiskan je kurzivom, ukoliko ga je bilo moguće pretpostaviti. Manje a značajnije lakune uglavnom su popunjene nekim od predloženih rješenja što ih donosi Sandbachov kritički aparat; samo ako se radi o složenijoj rekonstrukciji, njezin je autor poimence spomenut u bilješkama. Na mjestima gdje je to bilo nužno manja okrnjenost teksta obilježena je trima točkama unutar okrugle zgrade. Neznatnija oštećenja koja nimalo ne ugrožavaju smisao cjeline nisu posebno označena kako bi se očuvala preglednost teksta. Didaskalije su moje.

MENANDAR: ŠTIT

LICA

Dav, nekadašnji Kleostratov odgojitelj
 Smikrin, Kleostratov stric
 Kuhar, zajedno s pomoćnikom Spinterom
 Poslužitelj
 Herestrat, Smikrinov mlađi brat
 Hereja, Herestratov pastorak
 Herejin prijatelj, tobožnji liječnik, zajedno s tobožnjim pomoćnikom
 Kleostrat, nećak Smikrinov i Herestratov
 Sreća, božica

Radnja se odvija u Ateni pred kućama Herestrata i Smikrina.

PRVI ČIN

Prvi prizor. Dav, Smikrin.

Dolazi Dav noseći prebijen štit. Za njim ide povorka likijskih zarobljenika i stoka natovarena plijenom.

DAV (*za sebe*): (...gorak) mi je dan danas osvanuo, mladi moj gospodaru, i daleko su mi misli od onih nada s kojima sam svojedobno polazio. Mislio sam da ćeš se, ovjenčan slavom, živ i zdrav vratiti iz rata i da ćeš ostatak života proživjeti kao gospodin, s naslovom vojskovođe ili savjetnika; da ćeš sestru, zbog koje si svojedobno i otišao, udati za mladoženju koji će te biti dostojan kad se željno očekivan vratiš kući; da ću i ja pod stare dane malako počinuti poslije dugih napora, nagrađen za svoju dobrohotnost. A sada — tebe više nema: ugrabljen si protiv svakog očekivanja, a ja, tvoj odgojitelj, Kleostrate, ja sam se vratio noseći ovaj štit koji te nije izbavio, premda si ti njega često izbavljao. Jer, bio si muškarac velike srčanosti, kao malo koji!

SMIKRIN (*žurno izlazi iz kuće i pristupa Davu*): Kakva je to nesreća, moj Dave! Tako iznenada!

DAV (*utučeno*): Strašno!

SMIKRIN: Pa kako je poginuo, na koji način?

DAV: Vojniku je, Smikrine, teško naći objašnjenje za spas, a za pogibiju bez po muke!

SMIKRIN (*nestrpljivo*): Svejedno mi ispričaj o tome, Dave.

DAV: Ima u Likiji jedna rijeka, Ksant se zove, kraj koje nas je u priličnom broju bitaka pratila sreća: barbari su bili pobjegli i napustili ravnicu. Po svemu sudeći, bolje bi bilo da i nismo imali u svemu sreće: jer, tko se jednom opeče, poslije se čuva. Nas je, potpuno nepripravljene za ono što se spremalo, ponijela lakomislenost. Mnogi su ostavili tabor, pljačkali sela, pustošili polja, prodavali plijen. Svatko je otišao s mnogo novaca.

SMIKRIN: Nije loše!

DAV: Tako je mladi gospodar sakupio nekih šest stotina zlatnika, priličan broj pehara i ovu gomilu zarobljenika koju vidiš tu kraj mene. Onda me poslao na Rod i rekao da to ostavim kod njegova prijatelja, pa da se smjesta vratim natrag k njemu.

SMIKRIN: I što je onda bilo?

DAV: Ja sam krenuo u zoru. Ali onoga dana kad sam polazio, barbari su zavarali našu izvidnicu i postavili zasjedu, zaklonjeni iza nekog brežuljka: saznali su od nekih prebjega da se vojska raštrkala. I spustila se večer, sav je tabor bio po šatorima. Bilo je u izobilju svih zemaljskih blaga i, kako to već biva, desilo se da se većina njih ponapila.

SMIKRIN (*s hinjenim razumijevanjem*): Prava sramota!

DAV: Da: mislim da su ih napali na prepad.

SMIKRIN: [*Nedostaju dva stiha, od čega jedan djelomično, a drugi u cijelosti.*]

DAV: [*Dva stiha djelomično nedostaju*] Negdje oko pola noći dok sam se šetao pred šatorom i držao stražu kraj blaga i zarobljenika, začujem buku, kuknjavu, strku i naricanje, ljude kako se dozivaju po imenima. Od njih sam i čuo za nesreću. Na sreću, bio je tamo neki brežuljak pogodan za obranu. Svi smo nagnuli onamo gore, a ovi su se slijevali k nama: konjanici, laki oružanici, vojnici — svi u ranama.

SMIKRIN: Kakva sreća da si tada bio na zadatku!

DAV: Ondje smo izjutra podigli nekakav opkop i čekali. A oni koji su se bili raštrkali u tim pohodima koje sam spomenuo stalno su nam pristizali. Četvrtog dana opet smo se pomakli: saznali smo da Likijci vode zarobljenike gore u sela.

SMIKRIN: A jesi li vidio njegov leš među poginulima?

DAV: Nisam ga mogao sa sigurnošću prepoznati. Ležali su već četiri dana, lica su im bila natekla.

SMIKRIN: (*uznemireno*): Pa kako onda znaš?

DAV: Ležao je sa štitom u rukama. Čini mi se da ga nitko od barbara nije uzeo, jer je bio sav prebijen. A naš je vrli zapovjednik zabranio da se svaki poginuli zasebno spaljuje: vidio je da će izgubiti na vremenu ako se svakom posebno budu skupljale kosti. Sve je dao zgrnuti na hrpu i spalio, sahranio ih u velikoj žurbi i dao naredbu za pokret. Prvo smo umakli na Rod, tamo ostali nekoliko dana, a onda otplovili ovamo. Sad si sve čuo.

SMIKRIN: A veliš, nosiš šest stotina zlatnika?

DAV: Tako je.

SMIKRIN: I pehare?

DAV: Nekih četrdeset mina vage, ne više, nasljedniče.

SMIKRIN (*uvrijedeno*): Kako? Valjda ne misliš, reci mi, da te zbog toga pitam? Moj Apolone! A ostalo je opljačkano?

DAV: Skoro sve, osim onog što sam na početku dobio. Tu je unutra odjeća, ogrtači. A ova gomila čeljadi što je vidiš — to je tvoje.

SMIKRIN: Baš me briga za to! Kamo sreće da je on živ!

DAV: Kamo sreće. Idem unutra da javim žalosnu vijest onima koji su to najmanje zaslužili. (*Odlazi u kuću.*)

SMIKRIN (*više za njim*): Htio bih, Dave, da poslije u miru s tobom nešto porazgovorim! (*Za sebe.*) A sad ću, mislim, i sam poći u kuću da razmislim na koji bi im način čovjek najobazrivije pristupio. (*Ulazi u svoju kuću.*)

Drugi prizor. Sreća.

SREĆA (*publici*): Pa ipak, kad se ovima doista neka nevolja dogodila, ne bi bilo prilično da se ja, božica, odmah za njima pojavljujem. Zapravo se nalaze u neznanju i zabludi. [*Djelomično nedostaje pet stihova.*] Kad ih je iznenadio juriš barbara i truba neprestano svirala na uzbunu, stali su smjesta hitati u pomoć: svatko je hvatao oružje koje mu se našlo pri ruci. Tako je onaj koji se tada nalazio pored Davova mladog gospodara pohitao u borbu s tim štitom i smjesta pao. A kako je štit ležao među leševima i kako je mladić bio natekao, ovaj se prevario. Kleostrat je zatim pohitao u borbu s drugim oružjem i pao u zarobljeništvo; živ je i začas će biti spašen. O tome ste, dakle, dovoljno saznali. A ovaj starac koji se maločas o svemu raspitivao njegov je rođeni stric: pokvarenošću nadaleko nadmašuje sve ljude. Taj ne zna ni za rod niti za prijateljstvo i nikad se u životu nije nimalo zamislio nad svojim sramotnim postupcima: želi samo da je sve njegovo. To je jedino što zna i živi usamljenički, s jednom starom sluškinjom. A kuća u susjedstvu u koju je ušao sluga — tu stanuje mladi brat ovog srebroljupca, u istom srodstvu s mladićem, ali veoma valjana karaktera i imućan: ima ženu i otac je jedne kćeri. Njemu je dečko, kad se spremao otploviti, povjerio sestru: njih su dvije vršnjakinje i zajedno su odgojene. A on, poštenjačina, kako sam maločas rekla, kad je vidio da se njegovo izbivanje iz domovine oduljilo a da mu je imetak sasvim skroman, nakanio je da sam djevojku uda za nekog mladića — za sina svoje žene iz prvog braka. Za miraz je mislio dati dva talenta. I upravo sada je imao prirediti svadbu. Ali nevolja koja se sada na sve sručila izazvat će metež. Ovaj će pokvarenjak koji je maločas čuo za šest stotina zlatnika i vidio robove iz barbarske zemlje, to-

varnu stoku i sluškinje, poželjeti da se sam domogne mlade nasljednice, iako je već u poodmakloj dobi. Ali uzalud se trudio i mučio: svima će jasnije pokazati kakav je čovjek i dospjeti na ono na čemu je i bio. Preostaje mi da kažem svoje ime. Tko sam ja kad imam moć da sve ovo vodim i uređujem? Sreća! (*Božica odlazi*)

Treći prizor. Smikrin.

SMIKRIN (*izlazi iz kuće*): Da ne bi tko rekao kako sam strašno lakom na pare, nisam ga ispitao ni koliko zlata nosi niti koliko srebra, i ništa nisam izbrojio nego sam mirno pustio da to unese u kuću. Ionako me za svaku sitnicu krivo gledaju. Bit će načina da se sazna točan iznos, dokle god nosači budu robovi. Mislim, međutim, da će se oni sami od sebe držati zakona i pravde. A ako i neće, nitko ih neće pustiti da rade po svome. Što se tiče svadbe koja se sprema, želim ih upozoriti da je ne prave. No možda je besmisleno to i spominjati. Nema sada ni govora o svadbi kad im je stigla ovakva vijest. Svejedno ću pokucati na vrata i pozvati Dava napolje. Taj će me jedini saslušati.

Četvrti prizor. Smikrin, Dav.

DAV (*izlazeći govori ženama u kući*): Lako je razumjeti da se ovako ponašate, ali u ovim okolnostima treba koliko je god moguće kao ljudi podnijeti ono što se dogodilo.

SMIKRIN (*žurno mu prilazi*): Evo mene k tebi Dave.

DAV: K meni?

SMIKRIN: Jest, bogami. Kamo sreće da je on živ, kako bi i bilo pravedno, pa da se on za ovo brine i da poslije moje smrti po zakonu postane gospodar svega što imam!

DAV (*nestrpljivo*): Kamo sreće! I što onda?

SMIKRIN: Što onda? Najstariji sam u obitelji. Gledam kako mi se uvijek nanosi nepravda i kako mi se brat stalno nešto bogati, i sve to trpim!

DAV: Pametno!

SMIKRIN: Ali, dragi moj, on nema nikakve mjere! Eto, sad je počeo spremati svadbu, daje djevojku što ja znam kome, a meni se nije ni obratio niti me išta pitao! A u jednakom je srodstvu s njom kao i ja: i on joj je stric.

DAV: Dobro, i što onda?

SMIKRIN: Hvata me bijes kad sve to vidim. Pa kad se on drži prema meni kao prema strancu, ja ću ovako učiniti: neću im prepustiti svoj imetak da ga razgrabe! Kao što mi savjetuju neki moji poznanici, uzet ću djevojku za ženu. Uostalom, i zakon, čini mi se, tako nekako kaže, Dave. E sad, trebalo bi da i ti razmisliš na koji bi se način to pravilno izvelo. Pa svoji smo!

DAV (*umorno*): Smikrine, mislim da je zbilja pametno smišljena ona izreka: »Upoznaj samoga sebe!«. Pusti me da je se držim i kazuj mi samo ono što mi kao pošteni robu priliči i o tome me pitaj za mišljenje. [*Nedostaje četiri ili pet stihova, od čega jedan ili dva u cijelosti, a potom tri djelomično.*] Ja ti mogu reći koje je sve ugovore sklopio dok je izbivao. To ću ja, bude li tko zahtijevao, pokazati u tančine: gdje, kako, pred kojim svjedocima. A što se nasljedstva tiče, Smikrine, ili, ne daj bože, nasljednice i braka i srodstva i razlike u rodbinskim odnosima, u to nemojte više uvlačiti Dava! Vi, slobodni ljudi, sami obavljajte svoja posla: vama će takvo što i pristajati.

SMIKRIN (*uplašeno*): Zar misliš, tako ti boga, da nešto krivo radim?

DAV: Ja sam Frigijac. Mnogo toga što se kod vas čini dobrim meni je odvratno, i obratno. Zašto bi se ti morao obazirati na mene? Sigurno pametnije razmišljaš od mene.

SMIKRIN: Čini mi se da mi sada hoćeš reći otprilike ovo: »Ne gnjavi!«, ili nešto slično. Shvaćam. Morao bih poći na trg i vidjeti se s nekim od ovih, ako nema nikoga u kući.

DAV: Nema nikoga. (*Smikrin odlazi na trg.*) O Srećo, kakva sam gospodara imao, a kakvu me namjeravaš izručiti! Čime sam protiv tebe toliko zgriješio?

Peti prizor. Dav, kuhar, poslužitelj.

KUHAR (*Pojavljuje se na vratima Herestratove kuće. Ogorčeno*): Ako ja uopće jednom i dobijem posao, onda je ili netko umro pa se moram pokupiti bez plaće, ili je neka cura iz kuće ostala trudna i potajno rodila, pa onda najedanput odustanu od žrtvovanja: ja u svakom slučaju put pod noge i odlazim. (*S tragičkim patosom.*) Kakva huda kob!

DAV (*iznervirano*): Tako ti bogova, kuhare, nosi se!

KUHAR: A što misliš da sada radim? (*Šegrtu, u kuću.*) Pokupi noževe, mali, brže malo! (*Za sebe.*) Pogodio sam se za tri drahme: deset dana bio sam bez posla! Došao sam i već sam mislio da su moje, a onda dode nekakav mrtvac iz Likije i silom mi ih otme! (*Šegrtu.*) I kad vidiš da je ovakva nesreća snašla one u kući, lopove bezbožni, i vidiš da žene plaću i udaraju se u prsa, ti iznosiš praznu bocu za ulje!? Zapamti dobro kad ti se takva prilika pružila! Nemam Spintera za šegrtu nego pravедnika Aristida! Gledat ću da mi danas ostanesh bez ručka! (*Osvrće se prema vratima.*) A poslužitelj će valjda ostati na karminama!

POSLUŽITELJ (*izlazi iz kuće i govori ženama unutra*): Ako ne dobijem svoju drahmu, udarit ću u kuknjavu baš kao i vi!

DAV (*požuruje ih*): Hajde samo!

[*Nedostaju tri ili četiri stiha, od čega jedan ili dva u cijelosti, a potom dva djelomično.*]
Poslužitelj se, vjerojatno, raspituje o pojedinostima nesreće koja je zadesila kuću.

DAV: Pa naravno.

POSLUŽITELJ (*iskreno razljućen Davovom nesnalažljivošću*): E pa onda proklet bio, prokletniče, bogamu, ako si to učinio! Kretenu! Imaš toliko zlata, robove, i onda dolaziš gospodaru i nosiš mu to? I nisi se izgubio? Ma odakle si samo?

DAV: Iz Frigije.

POMOĆNIK (*pun prezira*): Šaka jada: peder! Samo smo mi Tračani pravi muškarci! Gećani, da, moj Apolone! To su ti muškarčine! Zato nas i jesu puni mlinovi!

DAV: Miči se dalje od tih vrata! (*Poslužitelj se udaljuje uz gundanje. Za sebe.*) A vidim, evo, približava se još jedna gomila ljudi: pijani su! Pametni ste vi: skriveni su planovi sudbine. Veselite se dok još imate vremena.

¹ Σπινθήρ (*Iskra*), jedno od uobičajenih imena za kuhara ili kuharskog šegrtu u grčkoj komediji; Aristid (? – iza 467. pr.n.e.), poslovični uzor čestitosti.

DRUGI ČIN

Prvi prizor. Smikrin, Herestrat, Hereja.

Smikrin i Herestrat vraćaju se s trga i nešto razgovaraju. Za njima ide Hereja, zadubljen u misli.

SMIKRIN: Pa dobro. Što mi, dakle, sad kažeš, Herestrate?

HERESTRAT: Prvo, dragi moj, treba srediti sve oko pogreba.

SMIKRIN: Bit će sređeno. A kao drugo, nikome nemoj obećavati djevojku. To nije tvoj posao nego moj. Stariji sam. Ti imaš unutra i ženu i kćerku, a ja ih tek moram steći.

HERESTRAT (*zgranuto*): Smikrine, zar tebe nimalo ne muči pristojnost?

SMIKRIN: U kojem smislu, pobogu?

HERESTRAT: U tim godinama misliš uzeti mladu djevojku?

SMIKRIN: U kojim godinama?

HERESTRAT: Meni izgledaš kao pravi starkelja.

SMIKRIN: Zar bih ja bio jedini koji se malo stariji oženio?

HERESTRAT (*uzbuđeno*): Prihvati tu stvar kao čovjek, Smikrine, tako ti bogova! Ovaj tu Hereja odrastao je zajedno s tom malom: on ju je trebao uzeti! Što time hoću reći? Pa ti ništa ne gubiš: uzmi svu ovu imovinu, koliko je god ima, budi gospodar, prepuštamo ti. Ali curu pusti da dobije mladoženju koji joj odgovara po dobi. Ja ću joj od svoga pribložiti dva talenta u miraz.

SMIKRIN (*srdito*): Bogamu, zar ti misliš da s Melitidom govoriš?² Što veliš? Ja da uzmem imetak, a ovome da pustim djevojku, pa ako se rodi dijete, da završim na sudu zato što uživam njegovu imovinu?

HERESTRAT (*iskreno*): To ti misliš? Ma ni govora!

SMIKRIN: »Misliš«, kažeš? Pošaljite Dava k meni da mi donese popis stvari koje je dovezao —

HERESTRAT (*zdvojno*): Što da radim, ili što sam uopće mogao učiniti? [*Djelomično nedostaje pet stihova.*] Smikrin ostaje neumoljiv i odlazi u svoju kuću.

HERESTRAT (*Hereji*): Uvijek sam vjerovao da ćeš ti uzeti nju, a on moju kćer; da ću vam ostaviti svoj imetak. Neka se smjesta rastanem sa životom prije nego ugledam ono čemu se ni u snu nisam nadao! (*Odlazi u kuću.*)

Drugi prizor. Hereja.

HEREJA (*za sebe*): U redu. Prvo treba, vjerojatno, ožaliti i oplakati tvoju nedaću, Kleostrate, a na drugom mjestu je moja. Jer nitko od ovih nije tako nesretan kao ja. Protiv moje volje svladala me ljubav prema tvojoj sestri, najdraži od svih ljudi, i ništa nepromišljeno, nedostojno ili nepravedno nisam učinio, nego sam zamolio strica komu si je ti povjerio i svoju majku koja je odgaja da je po zakonu udaju za mene. (*Gorko.*) Mislio sam da sam bogzna kako sretan u životu. I već sam bio čvrsto uvjeren da sam stigao na sam cilj i željno ga iščekivao, a ovako — ubuduće je neću moći ni vidjeti. Zakon za njena gospodara postavlja drugoga, a moju stvar proglašava izgubljenom.

² Melitid, poslovična budala.

Treći prizor. Hereja, Dav, Herestrat.

DAV (*izlazi iz kuće i viče Herestratu koji je unutra*): Herestrate, ne radiš dobro. Ustani! Nije vrijeme za očajavanje i izležavanje! (*Opaža Hereju*.) Hereja, idi i uvjeri ga! Ne puštaj! Spas svih nas leži takoreći u njegovim rukama. (*Herestratu*.) Radije otvori vrata, pokaži mu se! Zar ćeš izdati prijatelje, Herestrate, kao kakva kukavica?

HERESTRAT (*izlazi turobna lica*): Dave, čovječe božji, nije mi dobro! Spopala me teška potištenost. Tako mi bogova, nisam pri sebi, samo što nisam sišao s uma! Do takve me izbezumljenosti sada dovodi moj krasni brat svojom pokvarenošću! Sam se hoće oženiti njome!

DAV: Reci mi, ta ženidba — hoće li to moći?

HERESTRAT: Tako kaže, taj divni i plemeniti stvor! I to premda mu nudim sve što je Kleostrat poslao!

DAV: Hulja nad huljama!

HERESTRAT (*klima glavom*): Što će mi život, tako mi bogova, ako to budem morao gledati!

DAV (*zamišljeno*): Kako da samo čovjek doskoči tom potpunom pokvarenjaku? Jako teško! Teško, ali ipak je moguće.

HERESTRAT (*u nevjerici*): Moguće? Tako mi Atene, taj bi posao zbilja i vrijedio truda!

DAV: [*Nedostaje pet ili šest stihova, od čega jedan djelomično, potom jedan ili dva u cijelosti, te tri djelomično.*] Vidjet ćeš ga kako će nasjesti i odmah navaliti navrat-nanos, sav ustreptao — lako ćeš ga srediti. Budući da vidi i očekuje samo ono što želi, bit će nerazuman sudac istine.

HERESTRAT: Što onda predlažeš? Ja sam spreman učiniti što god želiš.

DAV: Morate odigrati neugodan prizor iz tragedije. Sve ono o čemu si maločas govorio sada bi trebalo odglumiti: da si pao u neko malodušje i zbog smrti mladića i zbog djevojčine udaje, a i zato što vidiš da je malodušnost spopala onoga koga si smatrao vlastitim sinom, i da te ta iznenadna nesreća sasvim slomila. A gotovo sve bolesti svim ljudima dolaze od patnje. Dobro znam da si po prirodi preosjetljiv i sklon potištenosti. A zatim ćemo dovesti nekakva doktora koji će se mudro držati i govoriti da je ta nevolja pleuritis ili frenitis ili već nešto od čega se brzo odlazi.

HERESTRAT: I onda?

DAV: Ti iznenada umireš. A mi u dreku: »Ode nam Herestrat!« i udaramo se u prsa pred vratima. Ti ćeš biti zaključan u kući, a vani će ležati umotana lutka, kao da je tvoje tijelo.

HERESTRAT (*Hereji, zbunjeno*): Razumiješ li ti što on govori?

HEREJA: Tako mi Dionisa, nimalo!

DAV (*strpljivo*): Tvoja će kći na isti način postati nasljednica kao i djevojka oko koje je sad nastao spor. Ti imaš valjda šesto talenata, a ona četiri. A lakomi starkelja je s objema u istom srodstvu!

HERESTRAT: Sad shvaćam!

DAV: Ako imaš imalo mozga! Pa će jednu sav sretan dati pred tisuću svjedoka prvom koji je zaprosi, a drugu će sam uzeti —

HERESTRAT (*slavodobitno*): Zažalit će što je to ikada i pomislio!

DAV: Cijelu će kuću zaposjesti, ići okolo s ključevima, udarati pečate na vrata, sanjajući da je bogat!

HERESTRAT: A moja lutka?

DAV: Ona će ležati, a mi ćemo svi sjediti u krugu pazeći da se on ne približi. [*Nedostaje sedam ili osam stihova, od čega dva ili tri u cijelosti, a potom pet djelomično.*]

HERESTRAT: Dobro je to što govoriš, Dave. Slažem se.

DAV (*s uživanjem*): Možeš li zamisliti ljuću osvetu za tog pokvarenjaka nego što je ova?

HEREJA: Bogami, platit će mi zasluženu kaznu za sve zlo što mi ga je ikada nanio! Po istini se kaže: »Zijevaj, vuče — zagrist ćeš u prazno!«. ³

DAV: A sad na posao! Znaš li nekog stranog doktora, Hereja, duhovitog, da voli malo podvaliti?

HEREJA: Bogami, baš i ne.

DAV: A baš bi trebalo.

HEREJA: A što kažeš na ovo? Doći ću s jednim od svojih znanaca, posuditi periku, ogrtač i štap, a što se tiče stranog naglaska, trudit će se koliko bude mogao.

DAV: Ali samo brzo!

HERESTRAT: A što da ja radim?

DAV: Ono što smo se dogovorili: umri, pa neka ti je sa srećom!

HERESTRAT (*vedro*): Hoću. Nemojte nikoga puštati van nego muški čuvajte našu stvar!

DAV: A komu ćemo sve reći za ovo?

HERESTRAT: Treba reći samo mojoj ženi i curama da ne bi plakale, a ostale u kući pustiti da me vrijeđaju misleći da sam mrtav.

DAV: Pravo kažeš. Vodite ga untura netko! Bez brige, lijepu će nam razbibrigu i napetu zabavu prirediti taj žalosni događaj, samo ako dođe do njega, i ako nam doktor bude imalo uvjerljiv!

TREĆI ČIN

Prvi prizor. Smikrin.

SMIKRIN (*Ijutito*): Baš mi je brzo Dav došao s popisom stvari, zdušno se brine za mene!

Dav je s njima! Bogami, baš fino! Dobro je učinio. Baš mi je drago: dao mi je povoda da to više ne istražujem kao neki dobročinitelj, nego onako kako je meni na korist!

Ono što nisu pokazali sigurno je dvostruko toliko! Poznam ja podvale tog odbjeglog roba!

Drugi prizor. Smikrin, Dav.

DAV (*Izlazi iz Herestratove kuće. Patetično*): O bogovi, grozno je to što se desilo, tako mi Helija! Nikada nisam mogao ni pomisliti da bi čovjek tako naglo mogao upasti u toliku nesreću. Neka se divlja oluja sručila na ovu kuću!

SMIKRIN (*Za sebe*): Ma što ovaj hoće?

³ Poslovični izraz u značenju »praviti ražanj dok je zec u šumi« ili »praviti račun bez krčmara«.

- [*Nedostaje pet stihova, od čega dva u cijelosti, a potom tri djelomično.*]
- DAV: »Nema čovjeka koga u svemu prati sreća.«⁴ (*Klima glavom.*) Opet se pokazalo kao izvrsno rečeno. O presveti bogovi, kakva neočekivana nesreća!
- SMIKRIN: Dave, nesreće jedna, kamo juriš?
- DAV (*tobože ne čuje*): A i ovo: »Slučaj upravlja položajem smrtnika, a ne promišljenost.«⁵ Sjajno! »Bog smrtnicima usađuje krivnju kad želi iz temelja razoriti kuću.«⁶ Divno je Eshil —
- SMIKRIN: Sipaš mudre izreke, hrpo nesreće?
- DAV: »Nevjerojatno, besmisleno, strašno!«⁷
- SMIKRIN (*iznervirano*): Zar neće prestati?
- DAV: »Koje od zala što snalaze ljude nije vjerojatno?« Karkin veli: »U jednom danu bog sretnika unesreći.« Sve je to dobro rečeno, Smikrine!
- SMIKRIN: Ma o čemu govoriš?
- DAV: Tvoj brat — o bože, kako da to kažem? — samo što nije umro.
- SMIKRIN (*u nevjerici*): Onaj koji je ovaj čas sa mnom tu razgovarao? Pa što se desilo?
- DAV: Žuč, nekakva tjeskoba, sumanutost, gušenje.
- SMIKRIN: Moj Posidone i bogovi! Kakva strašna nesreća!
- DAV: »Nema te strahote, riječju, niti nesreće — «⁸
- SMIKRIN: Ubit ćeš me!
- DAV: »Neočekivanima učiniše bozi udarce sudbine.«⁹ Ono je Euripidovo, a ovo Heremonovo, ne čije god!
- SMIKRIN: Pa je li došao kakav doktor?
- DAV: Hereja je otišao po njega.
- SMIKRIN: A kojeg to?
- DAV (*pokazuje glavom prema Herejinu prijatelju koji se približava*): Onog tamo, bogami, po svemu sudeći. (*Tobožnjem liječniku.*) Požuri, dobri čovječe!

Treći prizor. Smikrin, Dav i »liječnik«.

LIJEČNIK (*Dolazi zajedno s »pomoćnikom«.* Davu.): Ovdje san.¹⁰

DAV: »Teško se ugađa bolesniku kad nema pomoći.«¹¹ (*Dav i došljaci odlaze u Herestratovu kuću.*)

SMIKRIN (*za sebe*): Ako me vide, reći će da sam sav sretan odmah došao, to pouzdano znam; a i on sam ne bi me baš rado vidio. [*Djelomično nedostaje jedan stih, potom oko šesnaest u cijelosti, jedan djelomično, jedan u cijelosti, te pet djelomično*]. *Liječnik izlazi pošto je tobože pregledao bolesnika i izvještava Smikrina o njegovu stanju.*

⁴ Početni stih Euripidove »Steneboje«, fr. 661 N.

⁵ Citat iz Heremonova djela »Ahilej — Terzitov ubojica«, fr. 2 N.

⁶ Citat iz Eshilove »Niobe«, fr. 156 N.

⁷ Ovaj i dva citata koji neposredno slijede ne mogu se sa sigurnošću identificirati.

⁸ Citat s početka Euripidova »Oresta«, st. 1 — 2.

⁹ Citat iz inače nepoznate Heremonove tragedije.

¹⁰ Liječnik govori dorskim dijalektom koji očito želi izazvati komični efekt.

¹¹ Citat iz Euripidova »Oresta«, st. 232.

SMIKRIN: To sasvim razumijem.

LIJEČNIK: [*Djelomično nedostaje dva stiha.*] To van mi stručno zovemo frenitis.

SMIKRIN: Shvaćam. I onda?

LIJEČNIK: Ne more se on nikako spasit. Oti ti je gotov, ne bi ti tija lagat.

SMIKRIN: I ne moraš, nego govori po istini.

LIJEČNIK: Neće ti oti dugo živit. Bacija je žuč (...) [*Djelomično nedostaje tri stiha.*] *Otprlike: pogled mu je zamućen, gusta pjena udara mu na usta, izgleda kao mrtvac.*

SMIKRIN: [*Stih nedostaje u cijelosti.*]

LIJEČNIK (»pomoćniku«): (...) Amo ča, mali!

SMIKRIN: Hej ti, ti! [*Jedan stih nedostaje u cijelosti.*]

LIJEČNIK: (...) Mene si zva?

SMIKRIN: Da, da. Dodi još malo bliže do tih vrata!

[*Djelomično nedostaje sedam stihova.*] *Tobožnji liječnik prilazi Smikrinu i počinje ga promatrati s profesionalnom radoznalošću. Obavještava ga da ni njegov izgled ne slu-ti na dobro; ako se on subjektivno dobro osjeća, liječničko se oko ne može prevariti – i njega je napala teška bolest. Smikrin izražava sumnju u nepogrešivost medicine i ne uzbuđuje se odviše.*

LIJEČNIK: (...) ulizla je i u tebe tisika: smrt ti viri iz očiju!

(*Odlazi zajedno s »pomoćnikom«.*)

SMIKRIN (*Za sebe. Zabrinuto.*): Žene sigurno grabe plijen, kao u ratu. Susjedima se šalju poruke preko kanalizacijskih cijevi.

DAV (*Izlazi iz kuće i opaža Smikrina. Za sebe.*) Prepast ću ovoga! [*Djelomično nedostaje jedan stih.*]

Odavde pa do kraja komedije izmjenjuju se velike lakune i teško oštećeni fragmenti o čijem se sadržaju može samo nagađati. Kraj trećeg i početak četvrtog čina nepovratno su izgubljeni. U četvrtom činu Smikrina obavještavaju o tobožnjoj Herestrato-voj smrti. Smikrin namjerava ostvariti svoj naum, ali ga u tome sprečava iznenadan povratak Kleostrata. U posljednjem činu dolazi do dvostrukog vjenčanja, a Smikrin je osramoćen i ismijan.

FRAGMENTI KOJI SE NE MOGU LOCIRATI

Fr. 1

Crni nesretnici! Po čemu su oni u boljem položaju od drugih? Kako bijedno životare ti čuvari utvrda, osvajači tvrđava! Ako u svakoga sumnjaju da im se tako lako može prikrasti s mačem, kakvu li cijenu plaćaju!

Fr. 2

Grkinja je, nije Iberka.

MENANDAR: DJEVOJKA OŠIŠANE KOSE

LICA

Polemon, vojnik
Sozija, Polemonov momak
Glikera, Polemonova nevjerenčana žena
Dorida, Glikerina sluškinja
Moshion, Mirinin usvojeni sin
Dav, Moshionov rob
Patek, starac
Mirina, gospođa (nije izvjesno pojavljuje li se na sceni)
Zabluda, božica
Habrotona, frušaica (nijema uloga)

Radnja se zbiva u Korintu pred kućama Mirine i Polemona.

PRVI ČIN

Izgubljen početak komedije (oko sto dvadeset stihova) donosio je prizor koji uspostavlja dramsku situaciju i pokreće radnju; Glikera na kućnom pragu pada u sestrinski zagrljaj Moshionu. Iz prikrajka ih promatra Sozija i o svemu odmah obavještava svoga gospodara koji se netom vratio s nekog pohoda. U nastupu bijesa vojnik grabi mač i odsijeca djevojci kosu kako bi je kaznio i osramotio. Dok se ogorčeni Polemon tješi pićem i društvom prijatelja, uvrijeđena i ponižena Glikera ne želi više ostati u njegovoj kući. Moguće je da se događaj kojemu dugujemo naslov drame odvijao iza scene. Odgođeni prolog tek je neznatno okrnjen. Božica se, vjerojatno, najprije predstavila, a potom otpočela priču o smrti Patekove žene, njegovu osiromašenju i izlaganju tek rođenih blizanaca koje nalazi i spašava Mirina.

Drugi prizor. Zabluda.

ZABLUDA (publici): (... Jedno je od njih naumila othraniti), budući da je sama živo želje-la žensko dijete, a drugo dati bogatoj ženi koja stanuje u ovoj ovdje kući i koja nije imala djece. Tako je i bilo. Prošlo je nekoliko godina: rat i korinthska nesreća uzimali su maha, a starica se našla u silnoj neimaštini. Mala koju ste sada vidjeli bila je već odrasla i u nju se zaljubio ovaj nagli momak, rodnom iz Korinta. Tako mu je dala dje-vojku kao da joj je rođena kći. A kako je već bila na izmaku snaga, predosjećajući da joj se bliži kraj života, nije zadržala za sebe istinu o onom događaju nego je ispri-povjedila curi kako ju je uzela k sebi, a dala joj je također i pelene u kojima je bila prona-đena. Ispričala joj je i o rođenom bratu o kojemu dotle nije bila ništa znala, kako bi

preduhitrila bilo kakvu ljudsku nesreću ako bi joj ikada zatrebala nečija pomoć — vidjela je da joj je on jedini rođak. Ujedno se pobrinula da im se, zahvaljujući meni, Zabludi, ne desi nešto neželjeno: vidjela je da je ovaj pun para i stalno pri piću, a ona zgodna i mlada, ostavljena čovjeku u kojega ništa nije sigurno. Ona, dakle, umre, a vojnik, nema tomu davno, kupi ovu kuću. Pa premda je stanovala bratu u susjedstvu, nije mu tu stvar spominjala — nije željela da mu pođe po zlu kad se činilo da mu tako sjajno ide, već da uživa u onom što mu je sudbina darovala. A desilo se da ju je on — bio je, kako sam već rekla, prilično drzak, a i stalno se vrtio oko te kuće — ugledao dok je uveče nekamo slala sluškinju. Kako ju je spazio kad se pojavila na vratima, odmah joj je pritrčao i stao je ljubiti i grliti, a ona, znajući da joj je brat, nije pobjegla. Uto je naišao onaj drugi i sve vidio¹. A ostalo je sam rekao — kako je ovaj izjavio da bi želio u miru s njom nešto porazgovarati i otišao, a ona ostala stajati sva u suzama, jadikujući da joj nije dopušteno da to slobodno učini. A sva je ta vatra potpirena zbog onog što ima uslijediti: da ovoga obuzme bijes — jer ja sam ga na to navela ne zato što bi po prirodi bio takav, već da ostalo počne izlaziti na vidjelo — i da se ovi napokon nadu sa svojim. Stoga, ako je kome ovo bilo odvratno i ako mu se to učinilo nečasnim, neka se predomisli. Jer uz božju se pomoć i započeto zlo promeće u dobro. Ostajte mi zdravo, gledaoci, i budite nam blagonakloni: ne dajte da propadne ostatak predstave!

Treći prizor. Sozija.

SOZIJA (*prilazi Polemonovoj kući*): Onaj naš gordi ratnik od maloprije, onaj što ženama ne da da nose dugu kosu, leži i plače! Baš sam ga ostavio kako im priređuje ručak: skupili su mu se ondje prijatelji da bi lakše podnio svoju muku. Nije znao kako bi dočuo što se ovdje dešava, pa me namjerno poslao po ogtrač, premda mu baš ništa ne treba, nego hoće da se ja šetkam!

Četvrti prizor. Sozija, Dorida.

DORIDA (*izlazi iz Polemonove kuće i govori Glikeri unutra*): Ja ću izići i pogledati, gospodarice!

SOZIJA (*Zadivljeno. Za sebe.*): Dorida! Kakva je narasla, kako samo puca od zdravlja! Znamu one živjeti, čini se meni! Ali odoh ja. (*Ulazi u Polemonovu kuću pošto se Dorida malo udaljila.*)

DORIDA (*pred Mirininom kućom*): Pokucat ću na vrata. Nikoga od njih nema vani. Jao onoj koja uzme vojnika za muža! Svi su oni takvi: ne znaju za zakon, vjere ni za lijek. Gospodarice moja, kakvu nepravdu trpiš! Sad će se razveseliti kad sazna da ona plače. To je on i htio! (*Mirininom služi.*) Dečko, pozovi mi (...)

[*U cijelosti nedostaje oko sedamdeset stihova koji djelomično ulaze i u sljedeći prizor.*]

¹ Misli na Soziju.

Peti prizor. Dav.

DAV (*slugama u Mirininoj kući*): Momci! Približava se cijela četa pijane mlađarije! (*Za sebe*). Svaka čast gospodarici! Prima curu k nama u kuću. To ti je majka! Moram potražiti mladog gospodara — izgleda, pravi je čas da što brže dođe ovamo, čini se meni! (*Odlazi*).

DRUGI ČIN

Prvi prizor. Dav i Moshion.

MOSHION (*Dolazi zajedno s Davom. Srdit*): Dave, često si mi već dojavljivao vijesti koje nisu bile istinite: lažljivac si i bogovima mrzak! A ako me i sada vučeš za nos —

DAV (*indignirano*): Objesi me i batinaj na licu mjesta ako te vučem za nos!

MOSHION: Blagu kaznu predlažeš!

DAV: Pa onda postupaj sa mnom kao s ratnim zarobljenikom. A ako je istina, ako je nađeš tu unutra — ja koji sam ti sve to sredio, Moshione, i potrošio tisuću riječi da nju nagovorim da doše ovamo, a tvoju majku da je primi i u svemu postupa po tvojoj volji, što će biti sa mnom?

MOSHION: Gledaj, Dave: kakav ti se način života od svega najviše dopada?

DAV: Razmislit ću o svemu pa ću ti reći.

MOSHION (*slatko*): Ne bi li bilo najbolje da ti se povjeri mlin?²

DAV (*preplašeno*): U mlin?

MOSHION (*za sebe*): Sve mi se čini, ovaj jedva čeka da dođe u mlin.

DAV (*s gadenjem*): Ne spominji mi fizički rad!

MOSHION (*velikodušno*): Onda, voljan sam da te postavim za vodećeg državnika Grčke ili za zapovjednika vojske —

DAV: Plaćenici mi nisu baš na srcu: smjesta će me priklati ako štogod kojim slučajem ukradem!

MOSHION: Pa onda ćeš krasti kao porezni službenik: od poreza ćeš neprimjetno uzimati sedam od osam talenata.³

DAV (*skromno*): Htio bih trgovati svim i svačim, Moshione, ili prodavati sir sjedeći na tržnici. Kunem ti se, ništa mi nije stalo da se obogatim⁴. To je po mojoj mjeri, a i meni se više sviđa.

MOSHION: Pravo svetogrđe predlažeš! Znam ja onu: »Očuvaj nas bože medarice koja se pod stare dane počne bogu moliti!⁵

DAV (*uvrijeđeno*): Sviđa mi se napuhniti trbuh, a tvrdim da sam to i zaslužio na temelju onoga što sam ti rekao!

MOSHION (*smije se*): Nije za tebe gospodski život: trguj samo sirom, sretno ti bilo!⁶

² U stihovima 277–278 preuzimam Körteove dopune i distribuciju replika.

³ Stihovi 280–282 prevedeni su prema Sudhausovim dopunama.

⁴ Stih 285 preveden je prema Sudhausovoj dopuni.

⁵ Stih 287–288 prevedeni su prema Jensenovoj dopuni; posrijedi je inače nepoznat poslovični izraz.

⁶ Stih 290 preveden je prema Jensenovoj dopuni.

- DAV: To, što kažu, neka bude moja molitva! (*Pokazuje glavom prema Mirininoj kući.*)
Ovamo je došla ona za kojom žudiš⁷. Otključaj kuću, mladi gospodaru!
- MOSHION: I treba, pravo kažeš⁸. Red je da joj sada uvjerljivo govorim i narugam se onom bogovima mrskom pernatom generalu!
- DAV: Nego što!
- MOSHION (*pokolebano*): Idi ti meni unutra, Dave, i izvidi cijelu stvar: što radi, gdje mi je majka, kako se drže dok me čekaju. (*Laskavo.*) Tebi to ne treba u detalje objašnjavati. Pametan si ti!
- DAV: Idem. (*Odlazi u kuću.*)
- MOSHION (*više za njim*): Čekam te, Dave! Šetat ću se pred vratima! (*Za sebe.*) Ali dala mi je i naslutiti nešto takvo kad sam joj prošle večeri prišao: kad sam joj pritrčao, nije pobjegla nego me zagrlila i privukla k sebi. (*Samozadovoljno.*) Nisam, čini mi se, odbojan onoj koja me vidi i sretne, tako mi Atene, nego se, mislim, sviđam heterama! Evo, Adrastiji se sada prvoj klanjam.⁹
- DAV (*izlazi*): Moshione, ona se okupala i sjedi.
- MOSHION (*razdragano*): Najdraža moja!
- DAV: A tvoja se majka mota amo-tamo, zaposlena je ne znam čime. Doručak je gotov i, po svemu sudeći, čini mi se da tebe čekaju.
- MOSHION: I već dugo čekaju? (*Za sebe.*) Ne, nisam ja ružan. (*Davu.*) Jesi li im rekao da sam i ja ovdje?
- DAV: Bože sačuvaj!
- MOSHION: Idi onda i sad im reci!
- DAV (*s uzdahom*): Kao što vidiš, opet idem. (*Ponovo ulazi u Mirininu kuću.*)
- MOSHION (*za sebe*): Bit će sramežljiva kad uđem, jasna stvar, i skrivat će lice, takav je običaj. A kad uđem, moram odmah poljubiti majku, pridobiti je u potpunosti, početi joj se umiljavati, i naprosto živjeti za nju: tako se prikladno ponaša u ovoj stvari! Ali, škripe vrata: netko izlazi! Što je ovo, čovječe? Nekako mi s oklijevanjem prilaziš, Dave.
- DAV (*zbunjeno*): Da, tako mi boga, ovo je sasvim suludo! Došao sam i rekao tvojoj majci da si tu, a ona: »Ništa od toga!«, veli. »A kako je čuo? Zar si mu ti izbrbljao da je od straha ovamo k nama pobjegla? Pa sigurno! Ne dao ti bog sreće!«, veli. »Ama, nestani, tornjaj se bestraga, mali!« Sve nam je propalo pred nosom! Nije se baš jako obradovala kad je čula da si tu.
- MOSHION (*gnjevno*): Ništarijo! Izigrao si me!
- DAV: Smiješno! Pa baš je tvoja majka —
- MOSHION: Što kažeš? Da nije svojevoljno pobjegla, ili što? Zar nije radi mene? Zar je nisi ti nagovorio da dođe k meni?
- DAV: Ja sam ti rekao da sam je nagovorio da dođe? Nisam, tako mi Apolona! Ne bih ja tebi, mladi moj gospodaru, mogao lagati!
- MOSHION (*prijeteći*): Nisi li maločas sam rekao da si majku na to nagovorio da je radi mene primi ovamo?

⁷ Stih 291 preveden je prema Sudhausovoj dopuni.

⁸ Stih 292 preveden je prema Sudhausovoj dopuni.

⁹ Klanjanje Adrastiji znak je želje da se izbjegne kazna za neskromne riječi.

DAV (*mekano*): To sam, vidiš, rekao. Da, sjećam se.
 MOSHION: I da misliš da ona to radi mene čini?
 DAV (*gleda u pod*): To baš ne mogu reći, ali ja sam je nagovarao.
 MOSHION (*zloslutno*): Dobro. Dođi ovamo!
 DAV (*uzmiče*): Kamo? Nemoj daleko!
 MOSHION: Vidjet ćeš!
 DAV: Znaš što, Moshione? Tada sam — Počekaj još malo!
 MOSHION: Brbljaš ti meni koješta!
 DAV (*u jednom dahu*): Ni slučajno, tako mi Asklepija! Ako bi me samo htio saslušati!
 Možda samo ne želi, razumiješ, tako na prepad kako je ispalo, nego hoće, prije nego što ti to saznaš, čuti kako s tobom stoji stvari, tako mi boga! Pa nije došla kao frulašica ili nekakva sirota kurvica!
 MOSHION (*pokolebano*): Čini mi se, Dave, da sad opet ima nešto u tome što govoriš!
 DAV (*s olakšanjem*): Promisli! Mislim, znaš kako je. Otišla je od kuće, nije to mala stvar, od ljubavnika! Ako hoćeš pričekati tri ili četiri dana, netko će ti se već prikloniti. To mi je dano do znanja. Jer sad moraš to čuti.
 MOSHION (*sumnjičavo*): Gdje da te svezem i zatvorim, Dave? Dugim ti mene nekakvim stazama vučeš. Maloprije nije bila istina, a sad opet brbljaš staro!
 DAV: Ne daš mi da u miru mislim! Promijeni malo taktiku i pristojno uđi unutra.
 MOSHION: A ti ćeš se izgubiti?
 DAV: Nego šta. Zar ne vidiš da imam (...) [*Stih djelomično nedostaje.*]
 MOSHION (*molećivo*): Hajde unutra i pomoz mi da uredim štogod od ovog!
 DAV (*začudoeno*): Rado!
 MOSHION: Priznajem, pobijedio si. (*Ulazi u kuću.*)
 DAV (*s olakšanjem*): Moj Heraklo! Još malo i bio bih se osušio od straha! Nije to tako jednostavno kao što sam tada mislio!

Drugi prizor. Dav, Sozija.

SOZIJA (*za sebe*): Opet me poslao s ogrtačem i mačem da vidim što ona radi pa da ga izvijestim kad dođem. Na vrhu mi je jezika da mu kažem kako sam u kući zatekao ljubavnika, pa da skoči i dojuri — samo kad mi ga ne bi bilo tako jako žao! Ne sjećam se da sam i u snu vidio gospodara tako ojađena. Kakav gorak povratak kući! (*Ulazi u Polemonovu kuću.*)
 DAV (*za sebe*): Plaćenik je stigao! Gadna stvar, tako mi Apolona, vrlo gadna! A još ne smijem ni pomisliti na ono glavno: ako se gospodar uskoro vrati sa sela, kakvu će samo strku napraviti kad se pojavi!
 SOZIJA (*više u kući Polemonovoj služinčadi*): Vi ste je pustili, životinje jedne bezbožne, pustili ste je van iz kuće!
 DAV (*za sebe*): Vraća se čovjek: puca od bijesa! Ja ću se malko povući.
 SOZIJA (*izlazi*): A ona je otišla ravno k susjedu, jasna stvar, k ljubavniku, a nas je jasno i glasno poslala dođavola!
 DAV (*ironično*): Vojnik voda ovoga sa sobom umjesto vrača: pogada on tu i tamo!
 SOZIJA (*prilazi Mirininim vratima*): Pokucat ću na vrata.
 DAV (*prilazi mu*): Što hoćeš, nesretni čovječe? Kamo si navalio?
 SOZIJA: Jesi li ti iz ove kuće?
 DAV: Možda. A što se ti u to petljaš?

SOZIJA (*dere se*): Pa jeste li vi sišli s uma, bogamu? Usuđujete se slobodnu ženu držati zatvorenu protiv volje njezina gospodara?

DAV (*indignirano*): Kakav si pokvarenjak i podlac kad tako nešto možeš i pomisliti!

SOZIJA: Zar vi mislite da mi nemamo žuč, da nismo muškarci?

DAV (*prezirno*): Kako da ne, muškarci za četiri obola! Ako ovakve unajmi i za četiri drahme, zbilja ćemo se lako s vama boriti!

SOZIJA: Moj Heraklo, kakav bezobrazluk! Priznajete li, reci mi, da je kod vas?

DAV: Ma nosi se, čovječe!

SOZIJA (*zaustavlja slučajnog prolaznika*): Hej, Hilarione! (*Davu*.) Ovaj će posvjedočiti da je otišla. Priznajete li da je kod vas?

DAV: Ama nije kod nas u kući!¹⁰

SOZIJA (*prijeteci*): Plakat će netko od vas, vidjet ću vas tada! Što vi mislite, reci ti meni, s kim se vi igrate? Kakva je to besmislica? Začas ćemo silom osvojiti taj nesretni kućerak! Naoružaj kurvara!

DAV: Teško tebi, nesretniče! Čekaš je već sto godina kao da je kod nas!

SOZIJA (*Pokazuje na Polemonove sluge. Sasvim ozbiljno*): Ovi će momci sa svojim štitovima sve sravniti sa zemljom prije nego što stigneš pljunuti, premda ih nazivaš vojnicima za četiri obola!

DAV: Ma šalio sam se! Kad si govnar.

SOZIJA (*s gađenjem*): Vi, gradski svijet –

DAV: Ama nije kod nas!

SOZIJA: Fuj! Uzet ću koplje!

DAV (*rezignirano*): Nosi se dođavola! Idem ja unutra kad je tebe, izgleda, uhvatilo ludi-lo!¹¹ (*Odlazi u kuću.*)

Treći prizor. Sozija, Dorida.

DORIDA (*izlazi iz Polemonove kuće*): Sozija!

SOZIJA (*mrko*): Ako mi prideš bliže, Dorido, vidjet ćeš ti svog boga od mene! Jer ti si najveći krivac za ovo!

DORIDA: Sreće ti tvoje, reci mu da se od straha sklonila kod jedne žene!

SOZIJA (*sa čuđenjem*): Kod jedne žene? Od straha?

DORIDA: Pa da, otišla je k Mirini, susjedi, tako mi svega na svijetu!

SOZIJA: Znaš kamo je otišla? Tamo gdje joj je dragi, eto kamo!

DORIDA: Ma nije ništa od onog što tebi pada na pamet, Sozija!

SOZIJA: Ma nosi se, nosi, lažljivice jedna!

[*U cijelosti nedostaje oko šezdeset stihova, od čega dvadeset do četrdeset ulazi u treći čin.*]

¹⁰ Stih 386 preveden je prema Jensenovoj dopuni.

¹¹ Kraj stiha 397 preveden je prema Körteovoj dopuni.

TREĆI ČIN

Prvi prizor. Sozija, Patek, Polemon, Habrotona.

SOZIJA (*Pokazuje na Pateka. Polemonu.*): Odanle je došao, novce su mu dali, vjeruj ti meni! Izdaje i tebe i vojsku!

PATEK: Idi i spavaj, dragi moj! Pusti te ratove: nisi pri sebi! (*Polemonu.*) S tobom ću govoriti — ti si manje pijan.

POLEMON (*pripito*): Manje? Ja? Pa popio sam možda jednu čašicu! Slutio sam jadan ja sve ovo, i zato sam se čuvao za ono što ima doći!

PATEK: Dobro veliš. Poslušaj me!

POLEMON: To je pravo pitanje. Sad ću ti ja objasniti ostalo.

SOZIJA (*frulašici, pijano*): Habrotono, sviraj za napad!

PATEK (*Polemonu, pokazujući na Soziju*): Prvo pošalji ovoga u kuću, i momke koje vodi sa sobom!

SOZIJA (*Polemonu*): Loše radiš! (*Za sebe.*) Sklopit će mir, a u prilici je da ih osvoji na ju-riš!

POLEMON (*pokazuje na Pateka*): Pa kad me ovaj —

SOZIJA: Patek? Pa taj te upropaštava! Nije nam on vođa.

PATEK (*Soziji*): Tako ti bogova, čovječe, idi!

SOZIJA (*uvrijeđeno*): Idem. (*Habrotoni*): Mislio sam da ćeš ti nešto učiniti. Jer i ti, Habrotono, imaš talenta za opsadu: znaš se uspeti, stegnuti obruč. Kamo ćeš, droljice? Da se nisi zastidjela? Da te nije nešto pogodilo? (*Odlazi za njom.*)

PATEK: Pa da se doista desilo nešto takvo, Polemone, kao što vi kažete, i da je tvoja zakonita žena —

POLEMON: Kako to govoriš, Pateče!

PATEK: Pa postoji neka razlika.

POLEMON (*iskreno*): Za mene je ona zakonita!

PATEK: Ma ne deri se! A tko ti ju je dao?

POLEMON: Meni? Pa ona sama.

PATEK: Vrlo dobro. Bit će, valjda, da si joj se sviđao, a sada više ne. Otišla je jer nisi s njome pristojno postupao.

POLEMON: Što kažeš? Nisam pristojno postupao? Od svega što si rekao ovo me je najteže pogodilo.

PATEK: Zaljubljen si, to pouzdano znam. Stoga je ovo što sada radiš čisto ludilo. Kamo si navalio? Koga ćeš goniti? Ona je svoj čovjek! Ljubavniku koji loše stoji preostaje samo uvjeravanje.

POLEMON: Zar mi ne nanosi nepravdu onaj koji ju je upropastio dok mene nije bilo?

PATEK: Povrijedio je tvoje pravo taman toliko da mu se možeš pritužiti ako se kada porječkate. Ako upotrijebiš silu, bit ćeš kriv pred zakonom. Jer takva krivica ne povlači, ali je dovoljna za pritužbu.

POLEMON: Zar niti sada?

PATEK: Niti sada.

POLEMON (*zdvojno*): Ne znam što da kažem, tako mi Demetre! Objesit ću se! Glikera me ostavila, ostavila me Glikera, Pateče! Ali ako zbilja misliš da tako treba postupiti — jer ti je poznaješ, i prije si često s njom razgovarao — podi, govori s njom, budi mi poslanik, preklinjem te!

PATEK: Vidiš, slažem se. Učinit ću to.

POLEMON (*zabrinuto*): Sigurno znaš kako treba govoriti, Pateče?

PATEK: Prilično.

POLEMON: Pa onda moraš, Pateče! To mi je jedini spas u nevolji! Jer ako sam joj ikada išta skrivio, ako joj nisam u svemu s ljubavlju ugadao, ako si pogledao njen nakit –

PATEK: Ma dobro, dobro.

POLEMON: Pogledaj, Pateče, tako ti bogova! Još ćeš me više žaliti!

PATEK: Moj Posidone!

POLEMON: Dodi ovamo! Kakve haljine! A kako joj samo stoji kad obuče nešto od ovoga! Možda je nisi vidio?

PATEK: Ma jesam!

POLEMON: A kako je tek stasita, to bi tek čovjek morao vidjeti! Ali što sam sad počeo o stasu, nisam pri sebi kad brbljam o desetim stvarima!

PATEK: Pa i nisi, tako mi boga!

POLEMON: Zar ne? Ali, Pateče, moraš to vidjeti. Dodi ovamo. (*Vuče ga u kuću.*)

PATEK (*reznirano*): Vodi me: ulazim.

Drugi prizor. Moshion.

MOSHION (*izlazi iz Mirinine kuće i viče za Polemonom i Patekom*): Čistite mi se brže s očiju, vas dvojica! Koplja imaju, a odjurili su preda mnom. Ne bi oni ni lastavičje gnijezdo mogli zauzeti, kakvi već jesu, bagra lopovska! Ali, kaže, ima plaćenike! A ti su dični plaćenici – ovaj tu Sozija, jedan jedini! Od svih koji su u današnje vrijeme pali u bijedu – jer lijepa je žetva te nesreće sada snašla čitavu Grčku, iz ovog ili onog razloga – mislim da među tolikima nijedan živ čovjek nije tako nesretan kao ja! Kad sam došao kući, nisam učinio ništa od onoga što obično činim: nisam otišao majci, nisam pozvao k sebi nekog od slugu. Otišao sam u neku sobu daleko od svih i ondje legao, sasvim utonuo u misli. A Dava sam poslao da javi majci da sam došao – samo toliko. Ovaj se, međutim, slabo pobrinuo za mene: kad je shvatio da im je gotov doručak, stao je trpati u sebe. A ja sam za to vrijeme ležao i govorio samom sebi: »Sad će mi doći majka s vijestima od moje voljene koja mi javlja pod kojim će se uvjetima sporazumjeti sa mnom.« Uvježbavao sam govor (...) [*U cijelosti nedostaje oko sto šezdeset stihova, od čega njih pedesetak ulazi u četvrti čin.*] *O njihovu sadržaju možemo zaključivati samo na temelju prizora što slijede. Izvjesno je da je Moshion na neki način doznao da su i on i Glikera nahoćad i posumnjao da je djevojka u koju se zaljubio zapravo njegova sestra. Zbivanje s početka slijedećeg čina također ostaje nepoznanicom.*

ČETVRTI ČIN

Prvi prizor. Patek, Glikera, Dorida.

GLIKERA (*Pateku*): Što sam mogla postići, dragi moj, time što sam došla k njegovoj majci i pobjegla onamo? Zar ne vidiš? Da me uzme za ženu? Baš sam mu ravna po položaju! Ali to ne, nego da me drži kao heteru. Nisam li onda morala nastojati, jedna ja, da oni ništa ne primijete, a tako i on sam? Nego sam se drsko postavila pred njegova

oca i odlučila da se tako bezumno ponašam i navlačim na sebe Mirininu mržnju, i da u vama probudim sumnju u loše ponašanje, koja se više nikad ne bi mogla oprati? I nije me stid, Pateče? I ti si s takvim uvjerenjem došao? Pomislio si da sam takva postala?

PATEK: Bože sačuvaj, presveti Zeuse! Samo da dokažeš da je istina ono što kažeš — ja ti vjerujem.

GLIKERA: Ali svejedno idi! Neka ubuduće zlostavlja neku drugu!

PATEK: Pa nije hotimice učinio ono zlo!

GLIKERA: Takvu bezbožnu stvar čovjek ne bi, zaboga, ni služavci učinio!¹²

[U cijelosti nedostaje oko šesnaest stihova.] Glikera govori Pateku o predmetima koji čuvaju tajnu njezina porijekla kako bi joj pomogao da ih dobije natrag.

GLIKERA: Od nje sam dobila one predmete, kao sjećanje na svoju majku i oca. Navikla sam da ih uvijek imam kod sebe i da ih čuvam.

PATEK: Što, dakle, želiš?

GLIKERA Uzeti ih natrag.

PATEK: Znači, potpuno si digla ruke od tog čovjeka? I što hoćeš?

GLIKERA: Da mi ti to napraviš, dragi moj.

PATEK: Napraviti ću ti tu smiješnu stvar, ali trebalo bi da o svemu promisliš!

GLIKERA (tvrdoglavo): Ja za sebe najbolje znam!

PATEK: Tako misliš? Koja od služavki zna gdje ti se to nalazi?

GLIKERA: Dorida zna.

PATEK (više Polemonovim slugama): Neka netko pozove Doridu van! (Glikeri.) Ali svejedno, Glikero, tako ti bogova, pomiri se s njim pod uvjetima o kojima ti sad govorim, dok je još moguće!

[Djelomično nedostaje jedan stih, a potom jedan u cijelosti.]

DORIDA (Izlazi uplakana iz kuće): Gospodarice moja!

GLIKERA: Što je?

DORIDA: Kakva je to nesreća!

GLIKERA: Iznesi mi van, Dorido, kutiju u kojoj se nalaze vezovi. Znaš koju, zaboga: onu koju sam ti dala na čuvanje. Što plačeš, nesretnice? (Dorida odlazi u kuću.)

PATEK (za sebe): Što sam to doživio, tako mi Zeusa Spasitelja, sasvim čudnovato! Ništa, znači, nije nevjerovatno!

[U cijelosti nedostaje sedam stihova.] Dorida se vraća s kutijom. Glikera pokazuje Pateku vezove.

Drugi prizor. Patek, Glikera, Moshion.

PATEK: (...) koji sam i tada vidio. Nije li ovo kraj njega neki jarac ili vol ili takva neakva zvjerkica?

GLIKERA: Jelen je to, dušo moja, a ne jarac.

PATEK: Rogove ima, to vidim. A ono treće je krilati konj. (Zapanjeno.) Pa taj vez pripadaj mojoj ženi, velikoj jadnici!

DORIDA: Nesretniče, što radiš? Ode on! Zar je bilo toliko zlo što su zaškrpala vrata? Idem i sama u kuću da pomognem ako što treba.

¹² Stih 724 preveden je prema Sudhausovoj, a 725 prema van Leeuwenovoj dopuni.

MOSHION (*Izlazi iz Mirinine kuće i još ne primjećuje Glikeru i Pateka. Za sebe*): Nije moguće, čini mi se kad ovo gledam, da je moja majka kad me je rodila zajedno sa mnogom donijela na svijet i kćer, i izložila je! Ako je tako bilo, ako je ona moja sestra, potpuno sam propao, jadan ja!

PATEK (*tronuto*): O Zeuse, što je sada još preostalo od moje obiteji?

GLIKERA: Nastavi i pitaj me o ovome što te zanima!

PATEK: Reci mi odakle ti te stvari?

GLIKERA: U tome su me nekoć našli dok sam bila dijete.

MOSHION (*za sebe*): Povuci se malo! (*Patetično*.) Kao da me val donio, evo za mene sudbinskog trenutka!

PATEK (*uzbuđeno*): Jesi li sama ležala, to mi reci!

GLIKERA: O ne! Netko je uz mene izložio i brata.

MOSHION (*za sebe*): To je jedno od onog što sam htio znati!

PATEK: Pa kako su vas onda razdvojili jedno od drugoga?

GLIKERA: Mogu ti reći jer sam sve čula. Pitaj me o onom što se mene tiče – to smijem kazati. A što se tiče onog drugog, zaklela sam joj se da neću reći.

MOSHION (*za sebe*): Evo, dala mi je još jedan jasni znak! Zaklela se mojoj majci! Gdje sam se to, zaboga, našao?

PATEK: Tko te, dakle, uzeo i bio ti hranitelj?

GLIKERA: Jedna me žena othranila koja me tada vidjela kako ležim.

PATEK: Je li ti što spominjala o mjestu?

GLIKERA: Navela je neki izvor i neko sjenovito mjesto.

PATEK: Ono isto koje mi je rekao i onaj što te izložio!

GLIKERA: Tko je to? Ako je dopušteno, reci i meni!

PATEK (*potreseno*): Izložio te sluga, a ja sam bio onaj koji se skanjivao da te hrani.

GLIKERA (*zapanjeno*): Ti si me izložio – ti, otac?

PATEK: Mnogi su putevi sudbine nevjerovatni, dijete. Ona koja vas je rodila odmah se rastala sa životom, a jedan dan ranije, dijete moje –

GLIKERA (*nestrljivo*): Što se desilo? Kako sva drhtim, jadona ja!

PATEK: Osiromašio sam, a bio sam navikao na imućan život.

GLIKERA: U jednom danu? Kako to? O bogovi, strašna li usuda!

PATEK: Čuo sam da je brod koji nam je dovezio hranu prekrila divlja pučina Egejskog mora.

GLIKERA: Jadna ja, kakva sudbina!

PATEK: Smatrao sam da bi samo potpuno sumanut čovjek kao siromah hranio djecu koja su mu na teret.

[*Djelomično nedostaju dva stiha.*]

GLIKERA: Reci ću ti. Bila je tu i ogrlica i neki maleni nakit optočen kamenčićima kao znak prepoznavanja za izloženu djecu.

PATEK: Kad bismo njega vidjeli!

GLIKERA: Ali nema ga više.

PATEK: Što kažeš?

GLIKERA: Ostalo je, jasno, dobio brat.¹³

¹³ Stih 818 preveden je prema Sudhausovoj dopuni.

MOSHION (*potreseno*): Znači, ovo je, izgleda, moj otac!

PATEK: Možeš li ga opisati?

GLIKERA: Bio je tu neki grimizni pojas.

PATEK: Doista je bio!

GLIKERA: I neko djevojačko kolo.

MOSHION (*za sebe*): Zar još ništa nisi shvatio?

GLIKERA: I prozirni kaputić i zlatni turban. Sve sam ti do jednoga rekla!

PATEK: Neću se više suzdržavati. Zdravo da si, dušo moja! (*Grle se.*)

MOSHION: [*Djelomično nedostaju tri stiha.*] *Otprilike: Evo i mene, sve sam čuo!*

GLIKERA: Bože mili, tko je ovo?

MOSHION: Tko sam ja?

[*U cijelosti nedostaje više od sto, a manje od dvjesto stihova. Oni većim dijelom ulaze i u peti čin.*] *Prepoznavanje se dovodi do kraja.*

PETI ČIN

Prvi prizor. Polemon, Dorida.

POLEMON: (...) da se objesim!

DORIDA (*majčinski*): Nemoj tako!

POLEMON (*očajno*): Ali što da radim, Dorido? Kako da živim, bijednik nad bijednicima, bez nje?

DORIDA: Vratit će se ona tebi.

POLEMON (*s nadom*): Tako ti bogova, što to govoriš?

DORIDA: Ako se potruđiš da odsada budeš dobar prema njoj.

POLEMON: Sve ću učiniti, dobro i predobro kažeš, draga moja. Idi sad. Ja ću te sutra osloboditi, Dorido! (*Dorida odlazi u kuću.*) Ali čuj što joj treba reći! (*Za sebe.*) Otišla je unutra. Jao meni, dušo moja, kako si me silom osvojila! Brata je onda ljubila, a ne ljubavnika! A ja, osvetoljubiv i ljubomorani čovjek, mislio sam da mi je učinjeno krivo. Odmah sam posegnuo za čašicom. Bilo bi dobro da sam se objesio! (*Primjećuje Doridu.*) Što je, Dorido, dušo moja?

DORIDA: Sve je dobro, doći će k tebi.

POLEMON: Rugala mi se?

DORIDA: Nije, tako mi Afrodite! Nego oblači svečanu haljinu. Otac je ispituje. Trebalo bi da sada brzo prineseš žrtvu zahvalnicu za dobru vijest, zato što je ona opet sretna!

POLEMON (*ozareno*): Bogami, treba, pravo kažeš! Unutra je kuhar s tržnice. Neka žrtvu je svinju!

DORIDA: A gdje je žrtvena košara i ostalo što treba?

POLEMON: Košaru ćete kasnije prinijeti, ali nju neka zakolje. Ali radije ću ja: želim uzeti vijenac s oltara i staviti ga.

DORIDA: Tako ćeš bar djelotvornije izgledati!

POLEMON: Dovedite djevojku iz kuće!

DORIDA: Evo, baš se spremala izići, a i njen otac.

POLEMON (*preplašeno*): On sam? Što bi se sad moglo dogoditi? (*Odjuri u kuću u panici.*)

DORIDA: Nesretniče, što radiš? Ode on! Zar je bilo toliko zlo što su zaškripala vrata? Idem i sama u kuću da pomognem ako što treba.

Drugi prizor. Polemon, Patek, Glikera.

PATEK (*kćeri*): Jako mi je drago što si rekla: »Sad ću se pomiriti.« Primiti ponuđenu ruku kad ti se sreća osmjehnula, to je obilježje prave grčke duše! Ali neka netko brzo otrči i pozove onoga van!

POLEMON (*pojavljuje se na vratima*): Izlazim. Ali pripremao sam žrtvu za sretan ishod što je Glikera, kako sam čuo, našla one koje je željela.

PATEK: Pravo kažeš! Ali slušaj što sada kanim reći: dajem ti ovu za ženu da ti rađa zakonitu djecu.

POLEMON: Uzimam je.

PATEK: I tri talenta u miraz.

POLEMON: Hvala ti lijepa.

PATEK: Ubuduće zaboravi da si vojnik, da više ništa nasilno i divlje ne napraviš!

POLEMON: Moj Apolone! Ja, koji sam sada zamalo propao, da opet nešto naprasito napravim? *Nikad neću ni prekorigi Glikeru! Samo se pomiri sa mnom, dušo moja!*

PATEK: Sad nam je, međutim, tvoj nasilni čin bio početak dobra.

POLEMON: Pravo kažeš!

PATEK: Zato si i dobio oprostaj!

POLEMON (*razdragano*): Pridruži se, dakle, slavlju, Pateče!

PATEK: Moram prirediti još jednu svadbu! Za sina uzimam Filinovu kćer!

Do kraja komedije nedostaje neznatan broj stihova.

FRAGMENTI KOJI SE NE MOGU LOCIRATI

Fr. 1

Tako je žudeno blago prijatelj jednake čudi!

Fr. 2

Svejedno pokaži to ženi i (...)